

УДК 327(73:497.11)"20"

DOI 10.5937/spm80-44288

Оригинални научни рад

*Младен Лишанин**

Институт за политичке студије. Београд

АМЕРИЧКА БОРБА ЗА ГЛОБАЛНО ЛИДЕРСТВО И СТРАТЕШКЕ ОПЦИЈЕ СРБИЈЕ**

Сажетак

Америчка борба за глобално лидерство одвија се кроз напоре за очување хегемоне позиције стечене у постхладноратовској ери. У ту сврху, Сједињене Државе, настојећи да очувају глобални *status quo*, у појединим регионима, у које спада и Западни Балкан, спроводе политику која за циљ има ревизију затеченог поретка. Аутор чланка, управо у том контексту, а засновано на претпоставци да структурни подстицаји са регионалног и глобалног нивоа доминантно обликују спољнополитичко понашање, анализира стратешко позиционирање Републике Србије, одређујући га као хецинг или стратешко скривање. У уводном сегменту, анализирају се савремене турбуленције у међународном систему и америчка настојања да се очува позиција системског хегемона. У другом делу се, путем праћења процеса и анализе садржаја кључних стратешких докумената, истражују балканске импликације америчке борбе за очување глобалног лидерства. Трећи одељак бави се теоријским одређењима стратешких опција држава у међународној политици, с посебним освртом на могућност прилагођавања стратешких концепата тако да одговарају анализи понашања малих држава каква је Србија. Четврти одељак одређује хецинг или стратешко

* Имејл-адреса: mladen.lisanin@ips.ac.rs.

** Чланак је настао у оквиру научно-истраживачког рада Института за политичке студије, реализованог уз подршку Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије. Првобитна верзија текста изложена је на научној конференцији „Неутралност и стратешко одвраћање”, одржаној 6. априла 2022. године на Универзитету одбране у Београду.

скривање као константу српске спољне политике, да би се на самом крају закључило да подстицаји за стратешко скривање остају доминантни у околностима обновљеног америчког интересовања за Балкан, уз могућност да динамика и европске реперкусије украјинског сукоба измене трајекторију српске спољне политике.

Кључне речи: Сједињене Америчке Државе, Србија, међународни односи, хегемонија, спољнополитичка стратегија, балансирање, хеџинг, реализам

УВОД

Постхладноратовска литература из области међународних односа екстензивно се бави темама попут поларности глобалног система (свакако, са акцентом на феномену униполарности који се у форми без преседана појавио у последњој деценији двадесетог века), са њоме повезане хегемоније, успона и пада великих сила, те у најновије време питања транзиције моћи као потенцијалног извора дубоке стратешке нестабилности или основа за креирање новог и другачије структурираног светског система. Питање глобалног лидерства, а посебно америчког глобалног лидерства, прожима све ове теме и феномене. Разлог томе је, с једне стране, постхладноратовска пракса глобалних односа из које је очигледно да су се Сједињене Државе наметнуле као лидер у оквиру већине кључних сфера међународног општења, као и на самим командним висовима светског система. С друге стране, Сједињене Државе се, нарочито у годинама непосредно након Хладног рата, а посебно током Клинтонове (*William J. Clinton*) администрације, експлицитно самоодређују као актер са амбицијама и потенцијалима глобалног лидера. У потоњим годинама и деценијама, ипак, амерички положај неупитно доминантног актера није остао неокрњен. Након неколико дубоких криза које су уздрмале глобални систем почетком 21. века, Сједињене Државе улажу константне напоре да, различитим средствима, у што већој мери очувају сопствену позицију, суочавајући се са различитим ривалима и изазовима у бројним регионима широм света у које су претходно, са мешовитим успехом, пројектовале своју неупоредиву моћ.

Овако постављен истраживачки оквир, отуда, изискује да се дискусија води на два нивоа, од којих први подразумева категоријално-појмовну дезагрегацију (прецизније одређење појма борбе за глобално лидерство), а други практично-политичке импликације тако дефинисаних појмова (спољнополитичко понашање Сједињених Америчких Држава и српске стратешке опције у том контексту). Полазећи од постулата реалистичке традиције проучавања међународних односа, у овом чланку нудимо један могући приступ том двојаком проблему.

Глобално лидерство у постхладноратовској ери подразумева положај Америке као више од велике силе, па чак и од суперсиле, али не нужно као империје, што је честа дескриптивна или пежоративна одредница у литератури. „Спектар војног, економског и културног утицаја САД на друге земље импресивно је широк”, сматра Мајкл Манделбаум (*Michael Mandelbaum*), наглашавајући да „велике силе, па чак и суперсиле, имају своје пандане: Америка у 21. веку нема ниједнога” (Mandelbaum 2006, 20–21). Према њему (2006, 22), склоност многих аутора да, у светлости ових чињеница, Америку означе као глобалну „империју”, такође је погрешна: „амерички утицај у свету сигурно је велики, али САД не контролишу, непосредно или посредно, политике и економије других друштава, како су то империје увек чиниле, ако се изузме неколико специјалних случајева који се могу посматрати као изузеци који потврђују правило”. По овом виђењу, америчко деловање у 21. веку најсличније је деловању светске владе, будући да САД – иако не из алтруистичких већ из себичних разлога – обезбеђује међународна јавна добра. Иако се Манделбаумове тезе могу критиковати са више различитих становишта (а најпре услед чињенице да их је, 2005. године када су објављене, међународна стварност умногоме већ била демантовала), истина је да је америчко глобално преимућство супстантивно другачије од раније познатих историјских епизода, као и да понуђени концепт светске владе добрим делом јесте саставни елемент појма хегемоније, далеко најприкладнијег за одређивање америчке улоге у свету након Хладног рата.

Борба за глобално лидерство какву данас познајемо, дакле, представља настојање Сједињених Држава да очувају положај хегемона, супротстављено настојању изазивача да их са тог положаја свргну, не заузимајући сами позицију новог хегемона, већ радикално мењајући структуру, а тиме у природу, глобалног система. Како примећује Патрик Портер (*Patrick Porter*), „промена у међународним условима такође умањује америчку предност.

Није изгледно да ће било ко од њихових ривала заменити Сједињене Америчке Државе као еквивалентна суперсила. Уместо тога, из бројних разлога, свет данас није ничији освајачки плен. Њиме је теже војно доминирати него што је било у необичном – и кратком – поратном периоду. Отворено освајање и експанзија су тешки јер је дифузија војних технологија доминантна у одбрамбеном контексту, што свет чини стратешки већим” (Porter 2020, 163).

Дакле, савремене турбуленције у погледу проблема глобалног лидерства (које неки аутори дефинишу као „примат” или „хегемонију”) одвијају се у специфичном контексту, манифестованом кроз један темељни расцеп: онај заснован на ставовима кључних актера према пожељности структурне ревизије светског система, насупрот тежњама да се очува *status quo*. Другим речима, борба за глобално лидерство има не само различите циљеве, него и различиту логику ако се посматра са аспекта опадајућег хегемона и са аспекта његових изазивача. Истовремено, то што је хегемон по правилу *status quo* сила која настоји да очува базичне глобалне параметре у дистрибуцији моћи јер их перципира као повољне, не значи да се он неће понашати ревизионистички у различитим субсистемским (регионалним и субрегионалним) оквирима. Хипотеза да је хегемон по правилу заинтересован за *status quo* изводи се из суштине ових појмова: *status quo* силе су оне које су задовољне сопственом позицијом унутар међународног система, независно од тога како та позиција објективно изгледа. Насупрот њима, ревизионистичке силе су незадовољне својим положајем и спремне су на високе ризике како би оствариле добитке који су им тренутно изван домета (Schweller 1994, 104–105). Отуда је разумно очекивати да, из позиције из које је готово немогуће остварити додатне а супстантивно значајне добитке, *status quo* изгледа као оптимална опција. Унутрашња логика либералне хегемоније, међутим, таква је да подстиче на универзалне домете спољне политике, што приморава хегемона да у стратешку агенду укључује и циљеве који су далеко од виталних и супстантивно значајних, при чему расипање ресурса доводи до растакања иницијално стабилне позиције хегемона.

Стратешко мишљење инхерентно подразумева фокус на питање циљева и средстава. Непремостив проблем стратегије либералне хегемоније коју су Сједињене Државе спроводиле последњих деценија је експанзивност циљева, која чини да чак и убедљиво надмоћни системски актери немају капацитет да их све симултано остварују. Осим проблема које ово производи у међународној арени, пренапрегнутост доступних ресурса производи компликације и у домаћој политици и економији, тако да ове две групе фактора,

узете скупа, у крајњем доприносе неуспеху стратегије чији су директан производ. Питање велике стратегије као адекватности односа циљева и средстава формулише и Џон Луис Гедис (*John Lewis Gaddis*): по њему, велика стратегија је „усклађивање потенцијално неограничених аспирација са нужно ограниченим капацитетима. Ако тежите циљевима који надилазе ваша средства, онда ћете пре или касније морати да умањите своје циљеве како би пристајали вашим средствима. Проширивање средстава могло би да прибави додатне циљеве, али не све, јер циљеви могу да буду бесконачни док средства то никада не могу бити” (Gaddis 2018, 21).

БАЛКАНСКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ АМЕРИЧКЕ ГЛОБАЛНЕ ХЕГЕМОНИЈЕ

С обзиром на наведено, сасвим је логично да неки аутори сматрају да су, услед сопствене склоности ка стратешкој пренапрегнутости и унилатералном деловању, Сједињене Државе неретко деловале као *de facto* ревизионистичка сила унутар система чији су саме биле идејни творац, главни пропонент и најмоћнији заштитник (Chan 2021, 1335–1352). За ову позицију недвојбено постоји обиље плаузибилних аргумената и она свакако завређује истраживачку пажњу. Део реалистичких аутора, од којих се на неке позивамо и у овом чланку, свакако дели становишта блиска овом. Ипак, сматрамо да за потребе овог истраживања, а у контексту релације *status quo*–ревизионизам, фокус треба усмерити на промишљено стратешко понашање актерâ, а не тек на фактичке и ненамераване последице њиховог деловања. Зато по овом питању заузимамо становиште оних аутора који сматрају да је хегемон, по дефиницији, *status quo* сила унутар система у оквиру ког ужива позицију хегемона. Ова дистинкција је важна да би се указало на могућност да хегемон спроводи *status quo* политику на нивоу целине система, али ревизионистичку политику у оквиру појединих региона. Један од субрегиона у којима се очитује инверзна логика деловања глобалног хегемона и његових изазивача на релацији *status quo*–ревизионизам јесте Западни Балкан.

Током администрацијâ шесторице постхладноратовских председника, америчке преференције и укупна политика према Западном Балкану биле су генерално конзистентне,

иако повремено различито нијансиране и са другачије ранжираним приоритетима.¹ Када је реч о регионима од приоритетног значаја за очување америчког глобалног лидерства и заштиту перципираних виталних националних интереса, тешко да се може тврдити да је Балкан један од њих, осим у сврху показних вежби америчких спољнополитичких компетенција. О овоме сведочи пажљива анализа садржаја кључних стратешких докумената које су америчке администрације доносиле након Хладног рата. Клинтонове администрације, која су биле најажурније у доношењу стратегија националне безбедности, усвојивши чак седам оваквих докумената за осам година, неретко су се у њима посебно бавиле Србијом и Балканом у контексту ратног распада социјалистичке Југославије, а затим и бомбардовања Савезне Републике Југославије. Међутим, мада су се управо у том периоду не само дипломатски него и војно ангажовале – отворено против Републике Српске 1994. и 1995. године, а прикривено против Републике Српске Крајине 1995. године – Сједињене Државе су и тада у стратешким документима експлицитно тврдили да балкански сукоби не представљају претњу виталним америчким интересима.² Истовремено, па и донекле парадоксално, Клинтонова стратегија „ангажовања и проширења” (*engagement and enlargement*) предвиђала је „интегрисани регионални приступ”, што је значило да сви глобални макро-региони (Европа и Евроазија, Западна Хемисфера, Источна Азија, Блиски исток, Југозападна и Јужна Азија, Африка) завређују америчко економско, политичко, па и војно присуство.

¹ Иако се кованица „Западни Балкан” најчешће сматра неологизмом у функцији административних структура Европске уније и везује за тзв. Солунску агенду са самита Европске уније и држава Западног Балкана одржаног 2003. године, сматрамо да није неоправдано користити је за одређење овог политичко-географског региона и у годинама непосредно након окончања Хладног рата. Наиме, реч је о термину који би пре свега требало да означи постјугословенске нечланице Европске уније, при чему је у савременом тренутку овај скуп једнак формули „постјугословенски простор без Словеније и Хрватске, али са Албанијом”. Будући да већина постојећих регионалних проблема и спорова води порекло из пост-југословенског наслеђа, а да је чак и Албанија значајна у контексту регионалних и суседских односа, такође сматрамо прикладним да државама-деловима Западног Балкана, за потребе овог истраживања, сматрамо све оне које су као такве одређене солунском агендом из јуна 2003. године (видети European Council 2003).

² Видети посебно стратегије из 1994. и 1995. године. Све раније америчке стратегије националне безбедности доступне су на порталу историјских извора Министарства одбране Сједињених Држава (Historical Office – Office of the Secretary of Defence 2022).

Иако са различитим идеолошким предзнаком, стратегије администрација Џорџа В. Буша такође су одражавале незауздане глобалне амбиције. Уместо промовисања политике либералног интернационализма из Клинтонове ере, Бушова администрација је у стратегијама из 2002. и 2006. године инсистирала на глобалном „Рату против терора”, који је по дефиницији морао бити вођен у готово свим макро-регионима света. За разлику од ранијих докумената, међутим, ови се нимало не осврћу на питања стратешког значаја и позиције Балкана или Србије. Прва постхладноратовска деценија, иако је управо на Балкану означила унилатерално деловање америчког хегемона без преседана, почивала је на идеји да је за Сједињене Државе не само изводљиво, него и пожељно, да своју моћ пројектују широм света и употребом различитих средстава и инструмената.

Будући да није карактерисала америчку велику стратегију примата или либералне хегемоније ни у Клинтоновој либерално-интернационалистичкој, нити у Бушевој (George W. Bush) неоконзервативној итерацији, свака потенцијална приоритизација регионâ и политика била је иновација по себи. Како пише Дејвид Ангер (*David C. Unger*), „у стварном свету, нису све претње једнако озбиљне и ургентне, нити је војна моћ увек одлучујућа предност америчке моћи” (Unger 2021, 8). Кисинџер то види овако: „Победа у Хладном рату довела их је (*Сједињене Америчке Државе, прим. М.Л.*) у искушење самозадовољства; задовољства *status quo*-ом који узрокује политику посматрану као пројекцију познатог у будућност; запањујуће економске учинке који су навели креаторе политика да замене стратегију са економијом и учинили их мање осетљивим на политичке, културне и духовне последице огромних трансформација које је донела америчка технологија” (Kissinger 2011, 14–15). Рудиментарна хијерархизација, ипак, почиње са Обамом (*Barack H. Obama*) и наставља се са Трампом (*Donald J. Trump*); тренутна Бајденова (*Joseph R. Biden*) администрација у овом погледу је у процепу између захтева спољнополитичког естаблишмента и сопственог инстинкта.

Вреди нешто опширније цитирати дијагнозу коју Кисинџер поставља о начинима на које је америчка тежња за очувањем хегемоније обликовала међународни систем, подстичући изазиваче широм света да се одупиру америчкој спољној политици, посебно у оним њеним аспектима који су се тicali несклада између америчких вредности и историјског контекста постхладноратовског тренутка. Када елаборира ову тему, Кисинџер у великој мери на уму има пример бомбардовања Србије које су Сједињене Државе

предводиле 1999. године: „Шта год неко мислио о застаревању доктрине о националној суверености, комбинација њеног безочног непоштовања од стране демократија и њихове охолое дипломатије довеле су до одступања од заправо истих оних норми, на којима су ове демократије инсистирале кроз период Хладног рата. Као последица, настао је очит јаз између изјава разних лидера алијансе (*НАТО, прим. М. Л.*) које величају своју нову етичку спољну политику и реакције већине остатка света. Земље у развоју углавном интерпретирају доктрину хуманитарне интервенције као механизам помоћу кога индустријске демократије потврђују неоколонијалну хегемонију. Кина је доктрину одбила из сличних разлога. Русија је плашила да ће тиме дати бланко чек НАТО-у за интервенције у Европи; имала је историјске везе са Србијом” (Kissinger 2011, 295). Попут Кисинџера, и Ангер наглашава значај америчког мешања у косовски сукоб, додајући му и перспективу проширења НАТО-а на исток, што је дугорочно контаминирало односе са Русијом али и другим изазивачима, нормализовало праксу унилатерализма који је кулминирао инвазијом на Ирак 2003. године, те на крају допринело ерозији америчке глобалне доминације (Unger 2012, 239–243).

Ове околности први пут су препознате током администрацијâ Барака Х. Обаме. У Стратегији националне безбедности из 2010. године, приступ се мења из доминантно географски заснованог према оном оријентисаном на проблеме; инсистира се на јачању мреже савезништава и партнерстава али је већ евидентан растући фокус на Азију. Балкан се, осим у контексту Америчке подршке демократизацији региона, готово не спомиње. Овај тренд донекле је преокренут у наредној стратегији из 2015. године, када је стратешко окретање Азији потпуно евидентно, а у хијерархији макро-региона Европа и Блиски Исток имају упадљиво значајније место од Африке и других (Historical Office – Office of the Secretary of Defence 2022). Балкан ни овог пута није препознат као регион од значаја, а ни наредне, мада идеолошки веома различито интониране стратегије Доналда Џ. Трампа (2017) и Џозефа Р. Бајдена, нису донеле промену у овом погледу (The White House 2022).

Балкански простор, дакле, мада никада није био регион од виталног значаја за безбедност и опстанак Сједињених Држава, у постхладноратовском периоду представља значајан полигон за увежбавање новог америчког стратешког држања: либералне хегемоније у условима униполарности. Евидентан парадокс је у томе што је регион који је или експлицитно навођен као релативно ирелевантан по америчке виталне интересе, или

потпуно занемариван у америчком стратешком промишљању, био управо онај у коме су Сједињене Државе најагилније, па и оружаним путем, спроводиле своју унилатералну политику. Чак и када је америчко ангажовање било дипломатски амбициозно, као у случају Трампове администрације и посредовања приликом потписивања тзв. Вашингтонског споразума између Београда и Приштине, ово је било претежно из разлога који се могу објаснити специфичностима америчке унутрашње политике и начина доношења одлука. Глобална амбиција, уз демонстрацију моћи усмерену не само на ривале и непријатеље, него и на трансатлантске савезнике, била је један од водећих мотива америчке ревизионистичке политике на Балкану у последњој деценији 20. века. Како исправно примећује Марко Дашић, „решавање југословенске кризе послужило је САД као прилика за тестирање сопствене неприкосновености у ‘униполарном моменту’ за преуређење међународног поретка” (Dašić 2021, 193).

ДОМИНАНТНЕ СТРАТЕШКЕ ОПЦИЈЕ И ОСОБЕНОСТИ ХЕДИНГА

Реалистичка традиција изучавања међународних односа нуди неколико погледа на могуће варијанте стратешког позиционирања држава у међународном систему. Аутори школе структуралног реализма (неореализма), чији су најистакнутији представници Кенет Волц (*Kenneth N. Waltz*) и Џон Миршајмер (*John J. Mearsheimer*), кандидују концепте који су углавном – будући усредсређени на питања поларности, односно структуре система – дизајнирани за разумевање системских исхода и политике великих сила која их доминантно обликује. Ово, међутим, не значи да су поменути концепти као такви потпуно неупотребљиви у контексту политике регионалних и малих сила: из њих се по аналогiji могу извести хипотезе и закономерности релевантне и изван специфичног начина на који функционишу велике силе. Ипак, теорије и концепти које нуде аутори ближи неокласичној школи реализма у међународним односима, попут Стивена Волта (*Stephen M. Walt*) и Рендала Швелера (*Randall L. Schweller*), уводећи у анализу сет интервенишућих варијабли са нивоа државе, значајно су сензитивнији на нијансе карактеристичне за партикуларне спољне политика средњих и малих сила.

Волцова теорија равнотеже снага претпоставља да ће се државе по правилу прикључивати слабијој страни не би ли уравнотежиле моћ оне снажније, која самим тим

представља већу претњу (Vols 2008). Стивен Волт се надовезује на Волцову теоријску конструкцију, прецизирајући услове под којима се државе одлучују на балансирање против доминантне коалиције: она мора не само да буде материјално надмоћна, него и перципирана као претња (Walt 1987). Сама чињеница да једна сила или савез више њих поседује одређену количину моћи није нужно детерминишући фактор понашања других; та чињеница постаје значајна ако је разумно очекивати да се моћ употреби на начин који би по друге изазвао неповољне последице. Претпоставка да постоје околности у којима моћ других не би била перципирана као претња, Волтову равнотеже претњи чини теоријом дефанзивног реализма.

Офанзивни реалисти, какав је Рендал Швелер, сматрају да ће државе, посебно велике силе, увек неограничено максимизовати своју моћ. Међутим, као што смо видели у горњем одељку, варијабла која за Швелера прави суштинску разлику (чиме он даље надограђује Волцове и Волтове теорије равнотеже) јесте питање сагласности интереса сила у интеракцији, односно релација *status quo* – ревизионизам у односу на постојећи систем. Отуда у његовој теорији није реч ни о равнотежи снага *per se*, ни о равнотежи претњи, већ о равнотежи интереса. При томе, за разлику од Волца и Волта, Швелер сматра да ће стратегија сврставања уз јачег (*bandwagoning*), а не балансирања, бити она којој ће се државе барем једнако често приклањати, при чему ће одлука у крајњој линији зависити од тога да ли је интерес државе експанзија или очување стеченог нивоа безбедности (Schweller 1994, 74; 1998).

Код Миршајмера, који је такође офанзивни реалиста, али структуралне провенијенције, налазимо нешто екстензивнију елаборацију варијанти стратешког понашања држава. У капиталном делу *Трагедија политике великих сила*, Миршајмер даје широк преглед стратегија које државе користе за стицање моћи или за заустављање агресора (Miršajmer 2017, 202–213; 213–222). Када је реч о стратегијама за стицање и увећање сопствене моћи, Миршајмер идентификује и разматра четири кључне: рат, уцену, стратегију „изазови па пусти крв” (у којој велика сила активно делује да своје такмаце увуче у исцрпљујући међусобни сукоб, сама се држећи по страни), те „пуштање крви” (које наликује претходној стратегији, уз разлику да велика сила не изазива конфликт активно, већ само убира плодове таквих околности).

Очигледно је да је реч о стратегијама прикладним пре свега за инструментаријум великих сила, будући да мале државе по дефиницији имају далеко скромније ресурсе на

располагању за реализацију ових скуних политика и да поседују далеко ограниченији маневарски простор па тиме и значајно другачије перспективе стратешког мишљења и деловања. Ипак, у одређеним околностима, посебно у регионалној политици, и средње и мале силе могу се определити за једну од ових стратегија. У погледу стратегија за одвраћање или заустављање агресора, постоји далеко адекватнија аналогија између могућег деловања великих сила и осталих држава у систему: тако Миршајмер овде идентификује стратегије уравнотежавања (спречавање агресора да поремети равнотежу снага различитим мерама, укључујући и учешће у рату) и пребацивања одговорности (препуштање терета одвраћања и борбе са агресором другој држави са којом се дели заједнички интерес). Као офанзивни реалиста, Миршајмер је ипак ближи дефанзивним реалистима попут Волца и Волта него офанзивном Швелеру по питању тога која стратегија ће бити доминантнија у понашању великих сила. По њему, државе ће пре уравнотежавати него се сврставати уз јачег, иако и унутар уравнотежујућих коалиција „постоји снажна тежња ка пребацивању одговорности или ‘шлеповању’” (Miršajmer 2017, 219; 222–225). Сврставање уз јачег, као и стратегију попуштања (*appeasement*), Миршајмер сматра стратегијама које би велике силе требало да избегавају, јер доприносе увећању моћи конкурентске силе или блока. У том смислу, јасно је да не постоји *a priori* аргументација зашто би средње и мале силе требало да избегавају ове стратегије: оне су по дефиницији не само у релативном него и у апсолутном заостатку у капацитетима увек када је велика сила укључена у регионални сукоб, тако да у случају елементарне сагласности интереса нема бојазни да ће додатно увећање разлике у дистрибуцији моћи аутоматски произвести негативне стратешке ефекте.

Као што је речено, концепти које развијају реалисти очигледно се доминантно односе на политику великих сила, али су, уз извесне модификације опсега теорија и увођење додатних варијабли у истраживање, употребљиви и у контексту понашања регионалних сила и малих држава. Ипак, постоји стратегија посебно карактеристична за ове друге врсте актера, а коју бројни аутори, укључујући и овде цитиране, неретко превиђају. Особито када је реч о истраживачима великих сила, хецинг остаје изван фокуса. Разлог томе је што је најчешће реч о стратегији коју усвајају и спроводе актери којима дистрибуција моћи не иде у прилог, и који сопственим капацитетима не могу да парирају великим силама које делују у њиховим регионима. Уколико постоји процена да ће недвосмислено сврставање уз једну силу (или савез који она предводи) заправо погоршати позицију државе, тада се доноси

одлука да се ризици минимизују тако што ће се стварати серија партнерстава са различитим актерима у различитим областима, како нико од партнера (а потенцијалних непријатеља) не би имао интереса да угрози безбедност државе, и како би се евентуални губици у једној сфери релативно брзо компензовали добицима у другој.

Како објашњава Куик (*Cheng-Chwee Kuik*), постоје три својства заједничка за балансирање и сврставање уз јачег, а по којима се хеџинг разликује од обеју ових стратегија. Стратегије балансирања и сврставања уз јачег подразумевају: 1) јасан избор на основу којег се држава сврстава уз једну силу насупрот другој; 2) недвосмислене и једносмерне мере путем којих се држава супротставља претњи, максимизује добитке или минимизује губитке; и 3) држање свих пословичних спољнополитичких јаја у корпи једне силе (Kuik 2021, 302). Државе које се определе за стратегију хеџинга теже да избегну овакве одлуке, будући да их сматрају потенцијално парализујућим (Spektor 2023, 15). Хеџинг омогућава да се међународни безбедносни ризици минимизују употребом три кључне технике: стратешке двосмислености, успостављања ограничене безбедносне сарадње, и одржавањем умерених самоодбрамбених капацитета у случају да се потенцијалне претње материјализују (Ciorciari 2019, 524). Све три технике карактеришу стратешко држање Србије у областима као што су спољна и безбедносна политика и међународни економски односи.

СТРАТЕШКО СКРИВАЊЕ КАО КОНСТАНТА СРПСКЕ СПОЉНЕ ПОЛИТИКЕ

У условима увећане комплексности спољнополитичких детерминанти са системског и регионалног нивоа, Србија се традиционално опредељивала за стратегију хеџинга (скривања или „изврдавања”), не би ли успела да трошкове претрпљене у неким областима компензује добицима у другим.³ Посматрано у регионалном контексту, реч је о атипичној

³ У домаћој литератури из области науке о међународним односима не постоји адекватан, а свакако не општеприхваћен термин којим би се превела *hedging* стратегија. Термини који би најбоље илустровали значење појма у српском језику јесу колоквијализми „изврдавање” или „скривање”. У области финансија и бизниса, у домаћој пракси у потпуности је усвојен англицизам „хеџинг”, који означава активности на премошћивању и минимизацији ризика. Како овај термин такође означава суштину начина на који се *hedging* користи у науци о међународним односима, мишљења смо да и у овој области употреба варијанте „хеџинг” представља оптимално решење.

стратегији, а са евентуалним изузетком Босне и Херцеговине чија мултивекторска спољна политика представља непосредну функцију унутрашњих институционалних специфичности, државе Западног Балкана спроводе далеко мање дисперзирану спољну политику. Осим хеџинга, који представља традиционално стратешко опредељење Србије, које још опције спољнополитичког деловања и позиционирања нуди постојећи стратешки репертоар?

Сасвим је јасно да Србија не поседује капацитете да на глобалну равнотежу снага утиче применом мера екстерног балансирања – прикључивањем неком од стварно или потенцијално супротстављених савеза или коалиција, нити инструментима унутрашњег балансирања – увећањем сопствене моћи и способности (Volc 2008, 184–185; Миршајмер 2017, 215–216). На (суб)регионалном нивоу, међутим, ствари стоје унеколико другачије. За екстерно балансирање у овом контексту нема могућности, будући да је једини присутан војно-политички блок НАТО, са којим Србија, упркос историји сукоба и чињеници да његове кључне чланице не деле српски поглед на питање статуса Косова и Метохије, данас има развијену безбедносну сарадњу. Интерно балансирање у овом контексту остаје, дакле, не само могућ него и преференцијални избор, а оно истовремено представља и једну од најзначајнијих полука примене стратегије хеџинга.

Тежећи остварењу сопствених приоритетних спољнополитичких циљева, Србија нужно практикује сарадњу са различитим партнерима у великом броју области: ово подразумева и велике силе попут Сједињених Држава, Русије и Кине, и регионалне силе попут Француске и Немачке, и суседне државе попут Мађарске, Бугарске, Румуније и Хрватске, као и међународне и супранационалне организације попут НАТО и Европске уније. Узроци овакве спољнополитичке стратегије могу се, свакако, тражити у чињеници да екстерни актери према Србији и региону неретко стоје на супротстављеним позицијама, као што упечатљиво илуструје пример САД, Русије и Кине. Супротстављени односи Сједињених Држава и Кине према начелу неповредивости међународно признатих граница преламају се не само на питању Косова и Метохије, већ и у бројним другим случајевима у оквиру глобалног политичког система, значајно обликујући и српско стратешко позиционирање (Mitić 2022, 23–25). Исто тако, детерминанте које утичу на доношење спољнополитичких одлука делују још комплексније када се зна да су, услед специфичних околности везаних за географију региона и историјско наслеђе регионалних односа, циљеви

спољне политике Србије неретко супротстављени неретко не само циљевима и интереса других актера, него и међу собом.

Као један од начина за отварање маневарског простора за стратешки хеџинг, Србија је дуго спроводила диверсификовану политику партнерстава, кодификовану кроз концепт „четири стуба спољне политике” у августу 2009. године, након потписивања споразума о стратешком партнерству са Народном Републиком Кином (Lišanin 2012, 204). Иза идеје да се Сједињене Државе, Русија, Кина и Европска унија прогласе стубовима спољне политике Србије заправо је илустрација *de facto* стратегије хеџинга, премда она никада није као таква дефинисана у темељним стратешким документима Србије, где се као приоритет спољнополитичког сврставања наводи тежња за чланством у Европској унији. Политику диверсификације канала глобалне сарадње карактерише и мрежа стратешких партнерстава, која надилази прокламоване спољнополитичке стубове. Тако Србија, поред Русије и Кине, има стратешка партнерства са Уједињеним Арапским Емиратима, Италијом, Француском и Азербејџаном, док у бројним областима гаји ванредно блиске односе са Немачком, Турском и Мађарском. Као што је било евидентно нарочито у другој половини мандата Доналда Трампа, Србија је чак и у одсуству формалног споразума о стратешком партнерству склона да третира Сједињене Државе као један од кључних полова у својој стратегији хеџинга, покушавајући да, онда када се простор за то отвори, сарадњом са САД компензује губитке или изгубљену добит у сарадњи са другим силама, пре свега Европском унијом.

Када је реч о области одбране, хеџинг се манифестује кроз велики број вежбовних активности Војске Србије са широким спектром међународних партнера и набавку наоружања из великог броја држава које припадају различитим блоковима или су војно неутралне.⁴ Иако заједничке активности са Руском Федерацијом и Белорусијом неретко добијају већу пажњу стручне и шире јавности, вежбе које Србија реализује са државама-чланицама НАТО, било кроз програм Партнерство за мир или билатерално, углавном их надилазе по броју и учесталости. Конкретно, у последњој деценији, Војска Србије редовно

⁴ Вежбовне активности Војске Србије суспендоване су на неодређени период одлуком Владе из септембра 2020. године, што је потврђено новом одлуком донетом на основу Закључка Савета за националну безбедност након руске инвазије на Украјину, од 25. и 27. фебруара 2022. године (Vlada Republike Srbije 2022). Закључком Владе од 16. марта 2023. године, из мораторијума је изузета вежба „Платинасти вук”, коју Србија реализује са НАТО партнерима, заказана за јун 2023. године (Tanjug 2023).

је учествовала у мултинационалним вежбама са оружаним снагама Сједињених Америчких Држава, Велике Британије, Француске, и још седам регионалних партнера од којих једино Босна и Херцеговина није НАТО чланица. Истовремено, до 2022. редовно је било и учешће у годишњим вежбама „Словенско братство”, са оружаним снагама Русије и Белорусије. У оквиру Партнерства за мир, у Србији је 2018. године одржава командно-штабна вежба *Regex 18*, уз учешће великог броја представника међународних организација и припадника оружаних снага петнаест земаља. Упркос све чвршћим односима стратешког партнерства са Народном Републиком Кином, са снажним реперкусијама на одбрамбену сарадњу (Trailović 2020, 132–136), са овом земљом још увек нису одржане заједничке војне вежбе: оне планиране за 2020. годину одложене су услед пандемије корона вируса (Радио-телевизија Војводине 2020). Традиционално блиски односи доприносе квалитету великог броја различитих активности са Националном гардом америчке савезне државе Охајо (Glas Amerike 2021; Vojska Srbije 2018; Vojska Srbije 2021; Vojska Srbije 2022; Zorić 2017).

У погледу наоружања, Војска Србије у свом арсеналу већ има широк спектар оружја и оруђа добављених од широког спектра партнера, од Руске Федерације, преко неутралних држава попут Шведске, Финске и Аустрије, европских чланица НАТО попут Немачке, Француске, Пољске и Чешке, па до Сједињених Америчких Држава и ваневропских партнера попут Кине и Израела.⁵ Најновији аранжмани о набавци наоружања такође сведоче о широкој диверсификацији партнерстава. Само од 2019. године, Србија је реализовала набавку противваздушних система FK-3 из Кине и Панцир-С1 из Руске Федерације; вишенамених радар *Ground Master 200* и *400* из Француске; извиђачко-борбених беспилотних летелица CH-92A из Кине, те хеликоптера H145M од европске мултинационалне корпорације Ербас (*Airbus*). Такође су иницирани преговори о набавци француских борбених авиона „Рафал” и турских беспилотних летелица „Бајрактар ТБ-2”, док је од Белорусије примљена донација од четири авиона МиГ 29 (Vojinović 2021; Đurđević 2021; Branković 2020; Branković 2021; Vasović 2022). Инкомпатибилне, а неретко и директно супротстављене позиције ових држава према бројним питањима регионалних и глобалних односа очигледно не представљају препреку сарадњи у областима од заједничког значаја, док за Србију управо представљају директан подстицај да потенцијалне спољнополитичке

⁵ За званичан али непотпун приказ наоружања Војске Србије видети (Vojska Srbije 2022a).

губитке компензује успешном сарадњом са широким спектром партнера увек када се за то отвори маневарски простор.

Од трендова надметања за глобални примат, који се на почетку треће деценије XXI века драматично убрзавају, и надаље ће непосредно зависити стратешке опције Србије. Могућности за Србију номинално су вишеструке али стратешко изврдавање у виду хеџинга („очувати позицију са алтернативним опцијама у околностима када је неизвесност велика а улози високи”) остаје тренутни свестан избор. Сврставање уз јачег/балансирање доводе државу у ситуацију да од потенцијално неискрених пријатеља направи истински искрене непријатеље; ствар су процене интензитета претње и логичан су избор када је претња витална, недвосмислена и неспорно идентификована. У ситуацији у којој велике силе и други спољни актери делују хомогено и кохерентно у региону Балкана, потенцијал за виталне претње расте, а тиме и могућност да се хеџинг напусти у корист неке од двеју више праволинијских а мање дифузних стратегија. Потенцијална промена стратешког држања зависи и од тога ко ће од великих сила, на који начин и у којој мери, приоритизовати Балкан као регион од значаја за надметање са ривалима и заштиту сопствених интереса.

У том контексту, јасно је да западни блок, оличен у НАТО савезу, представља тренутно најмоћнији регионални стратешки прекривач, и то не само на Западном Балкану, већ и у ширем региону Централне и Источне Европе. Упркос прокламованом курсу приступања Европској унији, као и доброј сарадњи са НАТО у оквиру програма Партнерство за мир, Србија не показује спремност за потпуно окретање стратешкој опцији сврставања уз јачег, пре свега зато што постоје темељни национални интереси, попут очувања територијалног интегритета, са којима би овакав курс био у колизији. Други сет темељних националних интереса, попут економског просперитета, или инструменталних интереса, попут добросуседских односа, био би у колизији са усмеравањем стратешког курса у смеру регионалног балансирања путем окретања дубљем повезивању са Руском Федерацијом или Кином (Lišanin 2012, 207–208). Ово посебно важи у контексту сукоба у Украјини, који представља битну дистракцију руске способности да се моћ пројектује изван сопственог региона, као и подстицај за Кину да се, барем привремено, уздржава од превелике асертивности у регионалним и глобалним односима.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Милан Игрутиновић (2019, 91) је у мандату Доналда Трампа идентификовао „нови фокус америчке спољне политике на сарадњу са појединим државама Источне и Југоисточне Европе, занемарујући ‘веће’ и ‘старије’ партнере попут Немачке и Француске, и ЕУ као целине”. Украјински сукоб је, на кратак рок, оснажио кохезију унутар НАТО-а и допринео зацељењу трансатлантских ожиљака започетом победом Џозефа Бајдена над Трампом на председничким изборима 2020. године. Средњорочно и дугорочно посматрано, међутим, није неразумно очекивати нове расцепе унутар европског блока на релацији Запад–Исток, пре свега у погледу питања стратешке аутономије која је најновијом ревитализацијом НАТО-а доживела снажан ударац, али и ставова о детаљима будућег регулисања односа са Русијом. Овакав развој неупитно би имао последице и по балканске односе, где би се извесно поново разиграла борба за утицај између Сједињених Држава подржаних већином држава Централне и Источне Европе са једне, и француско-немачког блока са друге стране. Уз све локалне комплексности које би овакав развој ситуације индуковао, укључивање већег броја ривала у надметање за утицај и стварање неке врсте новог вакуума моћи, по свој прилици додатно би мотивисало Србију да настави са применом стратегије хецинга. Постоје, наравно, изгледи и за другачији сценарио: како примећује Корољев (*Alexander Korolev*), „пораст принуде у екстерном окружењу чини да системски императиви за балансирање или сврставање уз јачег надвладају системске подстицаје за хецинг” (Korolev 2019, 421). У контексту тренутног стратешког положаја Србије, одлука за потпуно сврставање уз западни блок насупрот Русији због конфликта у Украјини, отуда не би подразумевала само промену спољне политике већ би била и индикатор дубинске трансформације вишедеценијске стратешке парадигме.

Иако је рат у Украјини на кратак рок допринео хомогенизацији трансатлантских структура, једна од дугорочних последица овог сукоба несумњиво ће бити нови политички расцепи, како унутар ЕУ, тако и на релацији ЕУ–САД. Вишедеценијске тежње Европске уније за остваривањем стратешке аутономије у новим околностима изазивају још већу скепсу у Вашингтону, који показује спремност да се у регионима у којима је традиционално присутан, попут Балкана, поново и додатно политички ангажује. Обновљено америчко укључивање у процес преговора Београда и Приштине само је један од индикатора у том

смеру. Један од начина за остваривање америчког утицаја је кроз НАТО, који је током претходне три деценије био један од кључних катализатора српско-америчких односа (Шекарић 2019, 9). Међутим, Вашингтон све чешће показује спремност да односима са Србијом управља у непосредном, билатералном капацитету. Док оваква политика има потенцијал да релаксира односе у сферама у којима се српски и амерички интереси темељно разилазе, она истовремено одржава подстицаје Србије да настави да на сличан начин – кроз непосредне, билатералне контакте – одржава широк спектар партнерстава са различитим актерима, ширећи на тај начин сопствени маневарски простор ради лакшег одговора на постојеће или потенцијалне притиске. Безбедносно-одбрамбени систем у таквој стратегији има кључну улогу, као што се види из особито успешне реализације мултивекторске политике у овој области.

Искуство мандата Доналда Трампа показује да за Сједињене Државе има места, и то значајног, у српској стратегији хеџинга. Готово две године након доласка нове администрације у Бели кућу, још увек не постоји нова и специфично скројена америчка политика према Србији, и она још увек добрим делом функционише захваљујући инерцији и курсу заузетом у периоду 2018–2022, када се могао идентификовати напредак у односима. Међутим, „не треба се заваравати мишљу да евидентно отопљавање односа подразумева елиминацију свих питања која су оптерећивала српско-америчке односе у претходне три деценије. Утисак је да је значај ових питања опао у најновијем периоду услед приближавања позиција у неким пољима [...]” (Lišanin 2019, 179). Руско-украјински сукоб могао би да буде прекретница која ће учинити да се претходно приближене позиције поново удаље, овог пута на још радикалнији начин, при чему овог пута Србија осим Кине не би имала партнера са којим би компензовала губитке, будући да Русија тако нешто није у могућности да учини а Европска унија је доминантно опредељена за приближавање САД. Изузетак би, наравно, био сценарио у коме у кратком року долази до раније поменутог расцепа унутар Европске уније, где би Србија потенцијално покушала сврставање уз западноевропске partnere а насупрот источноевропско-америчком блоку. Ово је опција која би дозволила да се очувају елементи постојеће стратегије скривања, а вишегодишња политика приближавања Немачкој и Француској, па и Италији, свакако даје одређени кредибилитет овом смеру деловања. Уколико, међутим, дође до успостављања пуне хомогенизације унутар Европске уније а под америчким кишобраном, то би Србију могло да мотивише да преиспита

стратегију хецинга, док би могућност балансирања, барем на краatak рок, била тешко остварива. Другим речима, текући дубоки расцепи на нивоу глобалног система, посебно уколико буду нарочито продуженог деловања, имају потенцијал да квалитативно промене не само природу српско-америчких односа већ и свеукупну српску стратешку парадигму.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Branković, Živojin. 2020. „Srbiji isporučen prvi deo artiljerijsko-raketnih sistema PVO Pancir-S1.” *Tango Six*. 23. februar 2020. <https://tangosix.rs/2020/23/02/srbiji-isporecen-prvi-deo-artiljerijsko-raketnih-sistema-pvo-pancir-s1>.
- Branković, Živojin. 2021. „Srbija sledeće godine dobija nove Talesove radare za vazdušno osmatranje, javljanje i navođenje.” *Tango Six*. 23. decembar 2021. <https://tangosix.rs/2021/23/12/srbija-sledece-godine-dobija-nove-talesove-radare-za-vazdusno-osmatranje-javljanje-i-navodjenje>.
- Chan, Steve. 2021. “Challenging the Liberal Order: the US Hegemon as a Revisionist Power.” *International Affairs* 97 (5): 1335–1352. doi: 10.1093/ia/iiab074.
- Ciorciari, John D. 2019. “The Variable Effectiveness of Hedging Strategies.” *International Relations of the Asia-Pacific* 19 (3): 523–555. doi: 10.1093/irap/lcz007.
- Dašić, Marko. 2021. „Odnosi Sjedinjenih Američkih Država i Republike Srbije u kontekstu rešavanja sporova na Zapadnom Balkanu: istorijske analogije i savremeni problemi.” U *Srpsko-američki odnosi: trideset godina od pada Berlinskog zida*, ur. Dragan R. Simić, Dragan Živojinović i Stevan Nedeljković, 187–214. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka.
- Đurđević, Mila. 2021. „Srbija kineske dronove platila 19,3 miliona dolara.” *Radio Slobodna Evropa*. 18. maj 2021. <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-kina-cena-dronova/31260908.html>.
- European Council. 2003. 2518th Meeting: External Relations. 10369/03 (Presse 166). 16 June 2003. Luxembourg.

Gaddis, John Lewis. 2018. *On Grand Strategy*. London: Allen Lane.

Glas Amerike. 2021. „Platinasti vuk: vojnici Srbije, SAD i još osam država na međunarodnoj vežbi.” 11. jun 2021. <https://www.glasamerike.net/a/platinasti-vuk-srbija-sjedinjene-drzave-vezba/5925199.html>.

Historical Office – Office of the Secretary of Defence. 2022. “National Security Strategy.” Last accessed May 5, 2022. <https://history.defense.gov/Historical-Sources/National-Security-Strategy/>.

Igrutinović, Milan. 2019. „Regionalni pristup Trampove administracije Evropi: sanitarni kordon prema istoku i jugoistoku?” U *Kontroverze spoljne politike SAD i međunarodnih odnosa u Trampovoj eri*, ur. 89–107. Vladimir Trapara i Aleksandar Jazić. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.

Kenet N. Volc. 2008. *Teorija međunarodne politike*. Beograd: Aleksandrija Pres – Centar za civilno-vojne odnose.

Kisindžer, Henri. 2011. *Da li je Americi potrebna spoljna politika: u susret diplomatiji XXI veka*. Beograd: Klub Plus.

Korolev, Alexander. 2019. “Shrinking Room for Hedging: System-unit Dynamics and Behavior of Smaller Powers.” *International Relations of the Asia-Pacific* 19 (3): 419–452. doi: 10.1093/irap/lcz011.

Kuik, Cheng-Chwee. 2021. “Getting Hedging Right: a Small State Perspective.” *China International Strategy Review* 3 (2): 300–315. doi: 10.1007/s42533-021-00089-5.

Lišanin, Mladen. 2012. „Spoljnopolitički prioriteti Srbije.” *Politička revija* 31(1): 201–212. doi: 10.22182/pr.3112012.10.

Lišanin, Mladen. 2021. „Dugo putovanje kući: savremeni međunarodni sistem i američko-srpski raprošman.” U *Srpsko-američki odnosi: trideset godina od pada Berlinskog zida*, ur. Dragan R. Simić, Dragan Živojinović i Stevan Nedeljković, 167–186. Beograd: Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka.

- Mandelbaum, Majkl. 2006. *Treba li svetu Golijat? Kako Amerika deluje kao svetska vlada u 21. veku*. Beograd: Filip Višnjić.
- Miršajmer, Džon. 2017. *Tragedija politike velikih sila (izmenjeno i dopunjeno izdanje)*. Beograd: Udruženje za studije SAD u Srbiji – Čigoja štampa.
- Mitić, Aleksandar. 2022. „Stav NR Kine o Kosovu i Metohiji u kontekstu odbrane međunarodnog prava i širenja interesnih granica.” *Vojno delo* 74 (3): 17–31. doi: 10.5937/vojdelo2203017M.
- Porter, Patrick. 2020. *The False Promise of Liberal Order: Nostalgia, Delusion, and the Rise of Trump*. Cambridge – Medford: Polity Press.
- Radio-televizija Vojvodine. 2020. „Prve vojne vežbe Vojske Srbije sa Belorusijom i Kinom”. 23. januar 2020. https://rtv.rs/sr_lat/drustvo/prve-vojne-vezbe-vojske-srbije-s-belorusijom-i-kinom_1086803.html.
- Schweller, Randall L. 1994. “Bandwagoning for Profit: Bring the Revisionist State Back In.” *International Security* 19 (1): 72–107. doi: 10.2307/2539149.
- Schweller, Randall L. 1998. *Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest*. New York: Columbia University Press.
- Spektor, Matias. 2023. “In Defense of the Fence Sitters: What the West Gets Wrong about Hedging.” *Foreign Affairs* 102 (3): 8–16.
- Šekarić, Nevena. 2019. „Neke karakteristike geopolitičkog okruženja Republike Srbije – bezbednosno-odbrambeni aspekti.” *Vojno delo* 71(1): 7–21. doi: 10.5937/vojdelo1901007S.
- Tanjug. 2023. „Ministarstvo odbrane: Zaključkom Vlade taktička vežba Platinasti vuk 23 izuzeta iz moratorijuma”. 10. april 2023. <https://www.tanjug.rs/srbija/politika/24256/ministarstvo-odbrane-zakljuckom-vlade-takticka-vezba-platinasti-vuk-23-izuzeta-iz-moratorijuma/vest>.
- The White House. 2022. *National Security Strategy*. Washington, D.C.

- Trailović, Dragan. 2020. „Vojna i bezbednosna saradnja Kine i Srbije: pokazatelj nove uloge Kine u Evropi.” *Politika nacionalne bezbednosti* 18 (1): 125–145. doi: 10.22182/pnb.1812020.6.
- Unger, David C. 2012. *The Emergency State: America's Pursuit of Absolute Security at All Costs*. New York [NY]: The Penguin Press.
- Vasovic, Aleksandar. 2022. “Serbia considers purchase of Rafale jets from France, president says.” *Reuters*. April 11th 2022. <https://www.reuters.com/world/europe/serbia-considers-purchase-rafale-jets-france-president-says-2022-04-11>.
- Vlada Republike Srbije. 2022. „Vlada usvojila Zaključak Saveta za nacionalnu bezbednost RS.” 27. februar 2022. <https://www.srbija.gov.rs/vest/613771/vlada-usvojila-zakljucak-saveta-za-nacionalnu-bezbednost-rs.php>.
- Vojinović, Petar. 2021. „Srbija nabavlja još Erbasovih H145M helikoptera, svi se dižu na HForce 3 nivo, potvrđena nabavka transportnih aviona, ulazi se u viši nivo industrijske saradnje.” *Tango Six*. 15. oktobar 2021. <https://tangosix.rs/2021/15/10/partner-2021-ekskluzivno-srbija-nabavlja-jos-erbasovih-h145m-helikoptera-svi-se-dizu-na-hforce-3-nivo-potvrđena-nabavka-transportnih-aviona-ulazi-se-u-visi-nivo-industrijske-saradnje>.
- Vojska Srbije, „Aktivna faza vežbe Slovensko bratstvo.” 18. jun 2021. Poslednji pristup 15. oktobar 2022. https://www.vs.rs/sr_lat/vesti/A182E6DBD00011EB8D050050568F5424/aktivna-faza-vezbe-slovensko-bratstvo-2021.
- Vojska Srbije. 2018. „Počeo Regex 18.” 15. oktobar 2018. https://www.vs.rs/sr_lat/vesti/9E8BA5E0D06611E8A50F0050568F5424/poceo-regex-18.
- Vojska Srbije. 2022. „Program državnog partnerstva Srbije i Ohaja.” Poslednji pristup 15. oktobar 2022. https://www.vs.rs/sr_lat/medjunarodna-saradnja/saradnja-sa-ohajom/program-drzavnog-partnerstva.
- Vojska Srbije. 2022a. „Naoružanje Vojske Srbije.” Poslednji pristup 27. septembar 2022. https://www.vs.rs/sr_cyr/o-vojsci/naoruzanje.

- Volc, Kenet N. 2008. *Teorija međunarodne politike*. Beograd: Aleksandrija Pres – Centar za civilno-vojne odnose.
- Walt, Stephen M. 1987. *Origins of Alliances*. Ithaca [NY]: Cornell University Press, Ithaca [NY].
- Zorić, Ognjen. 2017. „Vojno balansiranje Srbije: i Rusija i NATO.” *Radio Slobodna Evropa*. 18. jun 2017. <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-vojne-vezbe-i-sa-rusijom-i-sa-sad/28542142.html>.

Mladen Lišanin*

Institute for Political Studies, Belgrade

AMERICAN STRUGGLE FOR GLOBAL LEADERSHIP AND THE STRATEGIC OPTIONS OF SERBIA

Resume

Contemporary turbulence regarding the issue of global leadership (referred to by some authors as “primacy” or “hegemony”) takes place within a specific context, manifested through a single fundamental rift: the one based on key actors’ attitudes towards the necessity of structural revision of the world system, contrasted with aspirations to maintain the *status quo*. In other words, the struggle for global leadership not only has different goals, but also a different logic altogether, if it is observed from the aspect of a declining hegemon, or from the aspects of its challengers. At the same time, the fact that the hegemon is usually a *status quo* power, seeking to maintain the basic global parameters of power distribution, does not mean that it will not behave in a revisionist manner in various subsystem (regional and sub-regional) frameworks. One of the sub-regions in which the inverse logic of the actions of the global hegemon and those of its challengers on the *status quo* – revisionism spectrum is apparent, is the Western Balkans. Such behavior, as well as

* E-mail address: mladen.lisanin@ips.ac.rs.

* Овај рад је примљен 01. мај 2023. године, а прихваћен на састанку Редакције 30. маја 2023. године.

the conditions of increased complexity of foreign policy determinants from the system and regional levels, have consistently incentivized Serbia to opt for the strategy of hedging, in order to compensate the costs incurred in some areas by gains in others. The field of defence and security in the form of joint exercises and arms procurement, has been of particular importance in this regard, as Serbia has been pursuing close and dynamic relations with a wide range of partners, including the US, Russia, China, Israel, France and other European countries, NATO members and non-members alike. In terms of Serbian-American relations, NATO remains a crucial catalyst; however, the US is increasingly engaged in a more straightforward, bilateral manner – e.g. with regard to the Kosovo and Metohija issue, which is yet another motive for Serbia to maintain its hedging strategy. The trends of global primacy competition, dramatically accelerated at the beginning of the third decade of the 21st century, particularly as the war in Ukraine keeps unfolding, will remain a determinant which strategic options of Serbia largely depend upon. Hedging is most likely to remain the key feature of Serbia's strategic posture, although there is a possibility this might change in light of a potentially renewed transatlantic and intra-European political coherence.

Keywords: United States of America, Serbia, international relations, hegemony, foreign policy strategy, balancing, hedging, realism